

munkájában mindenhol bámulatos írói fegyelem, szinte azt mondhatni, lemondás mérsékli. Jörgensen stílusművészetével sehol sem emelkedik tárgya fölé, mindig közvetlen, egyszerű, néha naiv marad. A bibliai nyelv alázatos természetességében jeleníti meg Szent Ferenc alakját. Ezáltal soha nem keres külön stílushatást s mégis jobban hat, mert nyelvét alakjának lelkisége levegőzi tele. Forrásait szorosan követi. Ez a filológiai és történetírói fék szándékolt nála, mert nem akar szépirodalmi Ferencet rajzolni, hanem valódi szentet. Néhol azonban az író önfelédten kinyilvánul Jörgensenből és a legendák lélektani beállításában, némely helyzet festői kirajolásában a művész tolla alatt mintha megijúlna Szent Ferenc életadatának egy-egy archaikus mozzanata. Jörgensen Szent Ferenc könyve művészi megoldása annak a feladatnak, melyet Szent Ferenc élete minden író elé állít, hogyan lehet a tudomány művészet. Talán Jörgensennek ez azért sikerült, mert mindennél jobban tudott hinni abban, hogy a világon a legszebb csoda mégis az — ember. Ezért látszik Jörgensen könyve diadalmas válasznak Sabatier munkájára. *Brisits Frigyes.*

Két novelláskönyv. (Csaba Jenő : Felkelő napok. — Pakocs Károly : Hazafelé.) Mindkettő vidéken (az egyik megszállt területen) jelent meg s mindkettőnek szerzője katolikus pap. Csaba Jenő történeti novellákat írt hazafias irányzattal, Pakocs Károly novellái pedig, egy kivételével, modern tárgyúak s irányzatuk vallásos.

Csaba, úgy látszik, gondtal tanulmányozta «Zápolya öldöklő századjának», a tizenhatodik századbeli török világnak történetét, melynek érdekes eseményei kiteljesedtek, kiszinesedtek, alakjai pedig megnöttek képzeletében. «Nagy idők, nagy emberek!» — mondja egyik novellájának végén. Mint egykor Vas Gereben, ő is hazafias lelkesedésének nagyító és idealizáló szemüvegén nézi a multat és látatja a mai «tehetetlen korról». Nagy idők voltak, mert nagy emberek éltek bennük, akik «mindenüket odaadták, vérüket és vagyonukat, hogy tanuskodjanak a kötelesség, hűség és hazaszeretet mellett». Tetteikből azt a hitet meríti, «hogy lehet még élnünk, mert szívósak vagyunk s nem lehet minket egy éjszaka fordulóján derékon törni».

Elbeszéli Zolthay Lőrincnek, Athinai

Simonnak kalandos életét, elvonultatja előttünk Bodó Ferencnek, Barcsay Andrásnak s más jó vitézeknek hősiségben, magyar virtusban, harci leleményességben gazdag tetteit, hogy lelkesedjék rajtok a mai magyar fiatal-ság, okuljon belőlük s ha kell, hasonlókra buzduljon.

Novelláinak a kalandosat regényesen színező vagy anekdotaszerű pointirozással és humorral elbeszélő modora Jókaiéra és Mikszáthéra emlékeztet. Szereti a sokeseményes történeteket, a különféle várostromokat és csatákat, melyeket helyenkint igazán érdekesen, fordulatosan mond el. Nagy mestereit természetesen nem éri utói, kompozíciói néha krónikaszerűek, néha balladás hézagossággal, fontos eseményeket csak célzásokkal érintve, nyugtalan lírai hévvel neki-nekilendülők. A lélekráji elmélyítés sem erős oldaluk s az események rohama közben az alakok egyénisége típusossá halványul.

Stílus a jól simul a tartalomhoz, magyáros, patinásan ódonszerű, sokszor szentenciózusan, tömören pattogó : «Miért nem leszel német? — Mert a német csak magyar életet és vért lop. — Ne öld magadba a jövőt, a magad kalmára vagy. Töredet töredet, apaszod agyad velejét, meglodod napjaidat királyi uradért, ki elfelejt és hálátlan». Csodáljuk, hogy akinek ilyen a stílusérzéke, nem sajnálja efféle, történeti novellákba nem illő modernségekkel rontani szép nyelvét : életigenlés, program, gőzerővel, meglógott, ágyúpark, bedőltek neki stb. Ime a pesti «magyar» stílus mételeyző hatása vidéken!

Pakocs novelláskötete, mint említettük, vallásos irányú. A *Hazafelé* cím szimbolikusan a lelkek útját jelenti az örök élet felé. Irónk változatos témákon mutatja be ezt a rögs utat : az orosz bolsevizmus borzalmain keresztül az ugandai hittérítővé lett francia tiszt lelkében, a nyomorgó s lelkét, tollát el nem adó írónak, a bűnbe esett parasztleánynak, a megvakult szocialista munkásnak, a földbirtokreform miatt tönkrement mágának, a modern asszonynak, a vén utcaseprőnek s a bojtárgyerekből lett művésznek életsorsában. Mindez a sok érdekes lelki történet azt a főtemát variálja, hogy földi, testi életünk csak előkészület az örök, lelki életre.

Irónk a művelt, modern pap szemével nézi mai, ezer büntől és nyomorúságtól vérző társadalmunkat s a hit

útját jelöli meg mint egyedüli kivezető-utat ebből a dantei életvadonból. Érdekes problémákat vet fel és világit meg a lélekrajz eszközeivel s történeteit élénk, színes, néha a modern egyházi szónoklat képesen reflexiók stílusában mondja el.

Az egyik írónak hazafias s a másíknak vallásos irányzata talán itt-ott erősen előtérbe nyomul s árt novelláik tiszta művészi hatásának, de kétségkívül inkább az ilyenek válnak épülésére a mai, erkölcsi egyensúlyukat veszített lelkeknek, mint a talán művészigleg tökéletesebb, de erkölcsi nihilizmust hirdető s «l'art pour l'art» cégjelzésű irodalmi művek.

Szinnyei Ferenc.

Makkai Sándor: Ördögszekér. Erdélyi regény. Erdély egy újabb súlyos regénnyel ajándékozta meg irodalmunkat. Mintha a lira teljesen hátterbe szorult volna, egymást érik az erdélyi könyvpiacon a nagyobb prózai művek. Majdnem mind problémaregények, a történelmieket épen úgy, mint a társadalmiak. Emberi sorsokon át egy nemzet sorsitkáinak kulcsát keresik. Erdély a magyar történeti regénynek nemcsak szülőföldje (Jósika Abafija), hanem igazi hazája. Alig van regényírónk, aki legalább egyszer ne keresett volna témát e különös ország titokzatos multjában. Talán, mert Erdély sorsát érzik a legmagyarabbnak, hiszen sehol nem került olyan éles összeütközésbe a Kelet és Nyugat, mint épen itt. Így jutott el az Élet Fejedelmének hívó lelkű költője a bűbajos erdélyi boszorkányig. Első pillanatra meglepő, következtelennek látszó írói út. Makkai Sándor maga is érezte ezt, ezért tartotta szükségesnek regénye elé magyarázatot írni. Pedig ez a magyarázat csak azok számára fontos, akik magát a regényt el nem olvassák. Makkai Sándor ebben a regényében bontakozik ki igazi íróvá, mert ha itt-ott még meg is érzik tollán a lelki korlát, itt mert először igazán író, művész lenni anélkül, hogy megtagadta volna önmagát.

Báthori Anna sorsát idézi fel, Báthori Gábor hugáét. A «Tündérkert» hőse azonban itt csak huga «lelke végzetes, sötét félelem vetülete». Kévs történeti adatot talált rá, elszórt mozaikszemeket, ezeket rakosgatta össze — amint maga mondja — négy évi lelkiismeretes tanulmány után, böcklini félelmes világos-sötét képpé.

A korán árvaságra jutott Báthoritestvérek Báthori István országbíró ecsedi udvarába kerülnek. Az agg főurat halálos betegsége, feleségét gyűlölete tartja vissza attól, hogy törődjenek nevelésükkel. Jóakarátú, de tehetetlen szolgák, romlott apródok, kicsapongó katonák között nőnek fel a lóp országában; fékezetlen, bűnös Báthori-vérük elnyomja bennük a szépség és tisztaság után szomjúhozó lelket, míg betelik rajtuk a rettenetes Báthori-végzet: a vérfertőző testvérszerelem. Ettől kezdve nincs többé Anna számára megállás, hiába áll mellette jobbik énjének szelid kisugárzása, természetes bátyja, Pál. Hiába gyulad nagy, életet betöltő szerelemre Bethlen Gábor iránt. Már késő, Bethlen vőlegény. A csalódás még mélyebbre rántja az örvénybe: várában egymást érik a tivornyák, lelkiismeret nélkül szeretkezik és gyilkol. Boszorkányhíre kél, törvény elé idézik, halálra ítélik. A kivégzés reggelén a hóhér üresen találja börtönét. Még egyszer feltűnik, Bethlen ravatalánál, majd utoljára Kismartonban, mint megháborodott, rongyokba burkolt koldussasszony, keresve az utat Heidelbergbe Pálhoz.

Az író tragikus alaknak rajzolja, mintha szörnyű vétkeinek oka véreből öröklött végzete volna, mely előtt maga is tanácstalanul áll, mint ismeretlen, második énje előtt. Minden törekvése, hogy szabaduljon ettől a végzettől, kudarcot vall. Érezhető a szánalom, mellyel az író sorsát kíséri, ha nem is sikerül neki ezt a szánalmat az olvasóban is mindig fölkelteni. Végzetének beteljesülése a testvérszerelem. Míg az író ebben egyrészt sötét hatalmak művét kívánja láttatni (erre szolgál a végzetdrámaszerű kísér-tethistória és Rébi misztikus szerepeltetése), másrészt aprólékos lélekábrázolással, a gyermekek fejlődésének külső és belső indokolásával igyekszik megértetni. Ennek az indokolásnak néha papirize van, túlságosan irodalmi és elgondolt. A gyermek-Báthoriakban kevés az igazán gyermeki vonás, amit rendkívüliségük még nem tesz egészen indokolttá. Az író finom kézzel nyúl a testvérszerelem annyira kényes problémájához, többet éreztet, mint amennyit igazán elmond, de míg a regény elején hőseit ellenállhatatlanul viszi végzetük beteljesülése felé, az első szörnyű bukás után főmotívuma mintegy kikapcsolódik. Anna ezután már csak a Bethlen iránt